

Мала Т.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дизайну Луганського національного
університету імені Тараса Шевченка*

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА В ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦЯ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ КНИГИ У ВНЗ

Анотація. Стаття присвячена проблемі реалізації моделі трансформації діяльності: від навчальної діяльності через квазіпрофесійну та навчально-професійну до професійної діяльності в процесі підготовки майбутніх дизайнерів книги у ВНЗ.

Ключові слова: модель трансформації, навчальна діяльність, квазіпрофесійна діяльність, професійна діяльність.

Аннотация. Мала Т.В. Реализация модели трансформации учебной деятельности студента в профессиональную деятельность специалиста в процессе подготовки будущих дизайнеров книги в вузах. Статья посвящена проблеме реализации модели трансформации деятельности: от учебной деятельности, через квазіпрофессиональную и учебно-профессиональную к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: модель трансформации, учебная деятельность, квазіпрофессиональная деятельность и профессиональная деятельность.

Annotation. Malaya T. Realization of model transformation of educational activity of student in professional activity of specialist in the process of preparation future designers of book in institutes of higher. The article is devoted the problem of realization of model transformation of activity: from educational activity, through квазіпрофессиональную and educational-professional to professional activity.

Keywords: model of transformation, educational activity, квазіпрофессиональная activity and professional activity.

Надійшла до редакції 14.10.2011

Постановка проблеми. Останнім часом серед представників видавничої сфери – фахівців-професіоналів з книжкової графіки, технічного та художнього редагування, мистецтвознавства, художнього проектування та поліграфії, які працюють над створенням видань різного призначення присутня стурбованість сьогоденним станом книжкового дизайну. Книг у магазинах не зменшилося, як не зменшилося й читачів, але купівельність книг порівняно нижча: на жаль, ще й у наші дні доводиться зустрічатися з відвертим поліграфічним браком, з безглуздом у своїй бездумності оформленням або з прикладами безграмотного й безініціативного підходу до створення художнього образу книги, цього «дива рук людських». В більшості видавництв процес формування книги дотепер іде стихійно. Книга часто не проектується, а береться як щось готове й лише прикрашається, оформлюється зовні й усередині. У більшості випадків дизайнер не має у своєму розпорядженні необхідних об'єктивних даних про конкретну мету видання, точних уявлень про вікову категорію читацької аудиторії, психофізіологічні особливості її сприйняття, не знає ситуації на книжковому ринку, де можуть бути аналогічні за темою книги, не досліджує можливостей сучасної поліграфії й не здійснює контроль та критичну оцінку процесу створення книги від початку до кінця. Його не стільки цікавить якість спроектованої книги, скільки її комерційний ефект. У результаті: створений підручник, довідник, видання наукового, художнього або іншого типу літератури може загубитися серед аналогічних видань. Кожний таких прорахунок – свідчення низького рівня кваліфікації дизайнера книги. У зв'язку з цим сучасне суспільство відчуває гостру потребу в компетентних фахівцях зазначеної спеціальності й шукає якісно нові шляхи підвищення ефективності їхньої підготовки.

Професійна компетентність фахівця виявляється через його діяльність, однак в сучасній практиці підготовки майбутніх дизайнерів книги у ВНЗ спостерігається відокремлення академічного традиційного навчання від суті соціальної практики суспільства та тієї професійної діяльності, заради якої це навчання здійснюється, що часто призводить студента до відчуження від обраної ним професії. Тому для підвищення ефективності навчання необхідна послідовна реалізація моделі розвитку діяльності: від навчальної через квазіпрофесійну та навчально-професійну до професійної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми підготовки фахівців різних спеціальностей на основі моделі трансформації навчальної діяльності студента в професійну діяльність спеціаліста є предметом особливої уваги сучасної педагогіки. Зокрема, досить глибоко досліджена ця проблема в працях таких науковців, як: А.В. Арнаутко (підготовка соціального педагога), В.Г. Бероева (підготовка викладача музики), А.А. Вербицький (підготовка майбутніх фахівців у вищій школі), С.П. Каспарова (підготовка вчителя будівельного коледжу), Г.М. Марченко (підготовка

майбутніх офіцерів тилу), Л.В. Суботіна (підготовка випускників профосвіти) та ін. Проте, в наукових дослідженнях не приділяється увага зазначеній проблемі в контексті підготовки майбутніх дизайнерів книги.

Отже, **мета** статті – виявити технологію реалізації моделі трансформації навчальної діяльності студента в професійну діяльність фахівця в процесі підготовки майбутніх фахівців з книжкового дизайну у ВНЗ.

Результати дослідження. Реалізацію зазначеної моделі спрямовано на відтворення предметного й соціального змісту професійної діяльності дизайнера книги для її цілісного оволодіння студентами під час навчання у ВНЗ. Діяльнісна модель фахівця одержує своє відбиття в діяльнісній моделі його підготовки. Матеріальним вираженням моделі професійної діяльності є склад, зміст і послідовність пред'явлення студентам навчально-виробничих завдань, які в комплексі охоплюють усі основні дії, що входять у професійну діяльність фахівця [1, с. 8]. З цією метою ми виділили три етапи підготовки майбутніх дизайнерів книги: професійно-ціннісний, професійно-діяльнісний і професійно-творчий.

На першому, професійно-ціннісному етапі метою виступає формування мотивів і цінностей майбутньої професійної діяльності. На цьому етапі розроблена модель «входження» студентів у професію дизайнера книги. Тут провідними формами діяльності були проблемні лекції, семінарські, практичні й самостійні заняття.

Засобом керування мисленням студентів на лекції була система проблемних й інформаційних питань, які розрізнялися за своїми функціями в керуванні пізнавальною діяльністю студентів: те саме питання було інформаційним для сильного студента й проблемним для слабого.

Викладачі організували екскурсії студентів на поліграфічні підприємства та книжкові виробництва тощо. Майбутні дизайнери зустрічалися з професійними з дизайну книги, які їх знайомими зі своєю творчістю, відповідали на питання. На семінарах-дискусіях студентів вчилися точно виражати свої думки в доповідях і виступах, активно й аргументовано відстоювати свою точку зору, вільно володіючи термінологією книжкового дизайну. У процесі дискусії зростала зацікавленість у майбутній діяльності, виховувалась повага до особистості партнера, усвідомлювалась необхідність ефективної взаємодії в колективі. Тут використовувався метод аналізу виробничих ситуацій, включалися елементи «мозкового штурму». Студенти прагнули висунути якнайбільше ідей, виділяючи з них головні, обговорюючи, розвиваючи й оцінюючи можливості їхнього доказу або спростування. Так, однією з ситуативних проблем була характеристика виконаної роботи дизайнера книги, який володіє тільки технологічною готовністю. Або ситуація з короткостроковим замовленням, з яким фахівець погано впорався [2, с. 136].

На лабораторних заняттях студенти виконували елементарні вправи щодо ескізування, макетування та

створення художнього образу конкретних видань.

На другому, професійно-діяльнісному етапі підготовки здійснювалося формування операційно-технологічної готовності майбутніх дизайнерів книги до професійної діяльності. Тут провідними формами навчання були ділові ігри, ігрові форми занять, курсові проекти.

Без відповідної підготовки ділова гра просто стає безглуздою. Тому, перш ніж включити студентів у неї, необхідно було сформувати набір стандартних умінь і навичок як практичних засобів виконання творчої навчальної діяльності. На це були спрямовані всі види занять, які передують грі (лекції, лабораторно-практичні, семінарські заняття, самостійна робота), де дається теорія, формуються вміння й навички, досвід роботи не з «порцією» інформації, а з конкретною ситуацією, досвід дії в ролі.

Дизайн книги, що передбачає виконання певної послідовності фіксованих компетентних дій фахівця в колективі, що становлять технологію цього виробництва, послужив основою імітаційної моделі серії ділових ігор. Для успішного оволодіння нею нами розроблений дидактичний комплекс ділових ігор для спецкурсу «Основи книжкового дизайну», де тема кожного ігрового циклу послідовно ускладнює характер проблемних ігрових завдань і способів їхнього відображення на макетах різних типів книг. Загальна тема першого циклу була така: «Особливості дизайну художньої літератури, другого циклу: «Технологія дизайну довідкових, науково-популярних і технічних типів видань», тема третього циклу: «Художнє проектування дитячих книжок (художньої і навчальної літератури) з пізнавальними, розвивальними функціональними та високими естетико-гігієнічними якістьями, тема четвертого циклу: «Проектування серії випусків нового журналу «Дизайн» за обмежений термін» [2, с. 139].

Ефективним засобом діяльності студентів у ділових іграх було використання таблиць проектної документації, у яких фіксувався весь хід розробки проекту: розподіл ролей у підгрупах, результати передпроектного дослідження, обґрунтування вимог проектного завдання, необхідний рівень темпів і якості роботи, пошук варіантів макетів, засобів і способів їхньої матеріалізації, а наприкінці етапів – аргументований висновок про перехід до наступного етапу. Таке документування дозволило досягти двох родів цілей: дати досвід студентам щодо ведення проектної документації, оцінки рівень активності кожного, хто грає, його роль у досягненні загального результату, ступінь відповідальності в роботі. Для того, щоб розширити ці можливості, передбачена зміна ролей у підгрупах (головний і рядові дизайнери, замовники, експерти, поліграфісти). Невід'ємним елементом імітаційно-ігрової моделі ділової гри була система оцінювання компетентних предметних і соціальних дій, що пронизує всі етапи проектування.

Метою третього, професійно-творчого етапу підготовки було формування регулятивних умінь у майбутніх дизайнерів книги, що дозволяють

інтегрувати навчальну й професійну діяльність. На цьому етапі провідними формами діяльності були ділові ігри, науково-дослідна робота, курсове й дипломне проектування, виробнича практика.

Відзначимо, що тут тривало й завершувалося впровадження в навчальний процес ділових ігор третього й четвертого циклів, розробленого нами дидактичного комплексу. Ці ігри мали найбільш високий рівень проблемності, ніж попередні, й орієнтували студентів на творче здійснення квазіпрофесійної діяльності. Найважливіша відмінність ділових ігор четвертого циклу полягала в розробці студентами протягом двох років проекту серії випусків журналу «Дизайн» – реального проектного замовлення кафедри графічного дизайну. Ця ситуація поступово зменшувала почуття гри й підсилювала відчуття реальних умов професійної діяльності. Усвідомлюючи серйозність становища й свою затребуваність, кожна підгрупа студентів прагнула створити найкращий проект. Такий інтерес стимулював творчу спрямованість, викликав позитивні емоції, які, супроводжуючи процес пошуку, прискорювали його, підвищували почуття відповідальності за результати роботи.

Студенти продовжували виконувати індивідуальні курсові проекти, які починають носити експериментально-дослідницький характер і відрізняються елементами новизни самостійного творчого міждисциплінарного мислення майбутніх фахівців. Перегляди курсових проектів мали форму виставок, на яких не тільки викладачі колективно оцінювали досягнення кожного студента за семестр, а й самі студенти могли побачити себе з боку, зрозуміти, які якості й уміння потрібно вдосконалювати.

Набуті під час навчальних занять, ділових ігор, курсових проектів знання, уміння й професійно-особисті якості реалізувалися в ході виробничої практики на поліграфічних підприємствах, книжкових редакціях, проектних бюро тощо. Тут студенти поетапно проходили адаптацію в реальних умовах професійної діяльності. Найбільш успішні студенти, які зарекомендували себе на виробничій практиці, одержали від поліграфічних підприємств і приватних осіб реальні проектні замовлення, які стали темами їхніх дипломних робіт. Студенти, які не одержали таких замовлень, самостійно вибрали тему диплома. Вони досліджували ситуацію на книжковому ринку й знаходили видання, дуже корисні й необхідні для суспільства, але які не користуються при цьому попитом серед читачів через низький рівень художньо-конструктивного й поліграфічного виконання. Так, з метою підвищення якості дизайну книг в Україні майбутні фахівці виконували важливе соціальне замовлення, що відрізняється великою актуальністю [2, с. 143].

З огляду на все вищесказане можна зробити **висновки**. Реалізація моделі трансформації навчальної діяльності студента в професійну діяльність фахівця здійснювалася на трьох етапах підготовки у ВНЗ майбутніх дизайнерів книги: на професійно-ціннісному, професійно-діяльнісному і професійно-

творчому. На першому етапі основними формами та методами навчання було застосування на лекціях проблемних та інформаційних питань; на семінарах – зустрічі з професіоналами-дизайнерами книги, метода налізу конкретних виробничих ситуацій, елементи мозкового штурму, навчально-професійні завдання, дискусії, виступ з доповідями; на лабораторних зняттях – рішення проблемних завдань, самостійна робота, екскурсії на виставки друкарської продукції. На другому етапі підготовки провідними формами й методами навчання були ділові ігри, курсове проектування, виконання інтегрованих квазіпрофесійних завдань, студентські виставки. На третьому етапі основними формами і методами навчання було проведення відкритих переглядів проектів, ділові ігри з реальними професійними ситуаціями, щоденник стажиста на виробничій практиці, виконання реальних замовлень на той чи інший тип книжкової продукції.

До перспективних напрямків дослідження визначеної проблеми слід віднести аналіз ефективності реалізованої в процесі підготовки у ВНЗ майбутніх дизайнерів книги моделі трансформації навчальної діяльності студента в професійну діяльність фахівця.

Література:

1. Вербицький А.А. Активное обучение в высшей школе: комплексный подход / А.А. Вербицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 204 с.
2. Мала Т.В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з книжкового дизайну у ВНЗ: дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / Т.В. Мала – Луганськ: Альма-матер, 2008. – 292 с.